

ทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

Social Capital and the Community Strengths in Nong-rad Subdistrict Yaring District, Pattani Province.

วิชิตา นินวน¹, ชนิษฐา ชูสุข²

Wichita Ninuan¹, Chanisada Choosuk²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองแรด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย (1)กลุ่มผู้นำชุมชน คือ กำนัน,ผู้ใหญ่บ้าน,โต๊ะอิหม่าม (2) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มอาชีพ/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน (3) ตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่และ(4) ตัวแทนประชาชนทั้ง 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน รวมทั้งหมด 60 คน โดยใช้เกณฑ์ของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน 4 ด้าน ในการทำการศึกษาคือ (1) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (2) ทุนมนุษย์ (3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ(4) ทุนทางสถาบัน ผลการศึกษพบว่า ในตำบลหนองแรดมีหมู่บ้านทั้งหมด 6 หมู่บ้าน มี 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแรด บ้านเบรอ บ้านมือแนลลัว บ้านลานางและบ้านวอซา ที่มีสภาพของทุนทางสังคมที่คล้ายคลึงกันส่งผลให้ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกันด้วย และจากการศึกษาพบว่า มี 1 หมู่บ้าน คือ บ้านแหลม เป็นชุมชนเดียวที่มีสภาพทุนทางสังคมแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งชุมชนนี้มีปัจจัยหลายอย่างที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคมและส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากกว่าชุมชนอื่นๆ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีดังนี้ (1) ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งมีความรู้ความสามารถ คนในชุมชนศรัทธาและไว้วางใจให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน (2) คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความเคารพซึ่งกันและกันเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีเรื่องบาดหมางหรือขัดแย้งกัน (3) คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับชุมชน ทั้งการร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำกิจกรรมต่างๆในทุกระบวนการของชุมชน และ(4)ชุมชนมีกระบวนการจัดการของชุมชนที่ดี มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ไม่ปรากฏอยู่ในชุมชนอื่นๆ ของตำบลหนองแรดเลย ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้ทุนทางสังคมมีคุณค่าต่อชุมชนนั้นๆ และสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

คำสำคัญ : ทุนทางสังคม, ความเข้มแข็งของชุมชน

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น เบอร์โทรศัพท์ 091 - 9805112 Email Wichita.ya@hotmail.com

² อาจารย์ที่ปรึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เบอร์โทรศัพท์ 086 - 9475299 Email aricatogo@gmail.com

Abstract

The objective of this research is to study the state of social capital and community strengths by using the case of Nong-rad Sub-district, Yaring District, Pattani Province as an example. This qualitative research is based on a series of research methods, especially the following three : 1) documentary research ; 2) semi – structured interviews with 60 key – informants ; and 3) focus groups conducted with participants from local gov, officials and community representatives. The social capital frame work , proposed by Navikamool (2000) , can be categorised in to 4 elements (1) Natural resource capital , (2) Human capital , (3) Wisdom and cultural capital , and (4) Institutional capital . Results show that there are six communities in Nong-rad Sub-district. Five communities have the same characteristics for their social capital and community strengths, meanwhile, only one community has an outstanding characteristic differ from those conventional five communities. Five communities, on the one hand, including Moo 1 Ban Nong-rad, Moo 3 Ban Baeror, Moo 4 Ban Buenaelooa, Moo 5 Ban La Nga, and Moo 6 Ban Wor Cha, are similar in terms of their social capital and their strengths. Numbers of difficulties can lead to the low level of community strengths. For Moo 2 Ban Laem, on the other hand, they do have a robust social capital and community strengths. Factors influencing the vigorous social capital and community strengths are: (1) the roles of community leader are evident, particularly the community leader outstanding characteristics acting based on her leadership and participatory working style. (2) The local context is significant, as its social capital is based on kinship networks and sharing together. (3) The local participation in community development stage, since the problem identification to planning as well as various activities, has been initiated for the local people to work together. (4) The community people have their own management style that continuously developed them by constructing sequential learning processes. Regrettably, the factors mentioned above have not yet existed in other five conventional communities. This can be concluded that, therefore, the social capital embedded in the community can be vital factor leading to the community strengths at the end.

Keywords: Social capital, Community strengths

บทนำ

การพัฒนาของประเทศไทยนับแต่อดีตที่ผ่านมาใช้นโยบายในการพัฒนาประเทศตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยแผนการพัฒนาดังกล่าว เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมต่างๆ ตามมามากมาย ซึ่งปัญหาทางสังคม

นั้น มีผลกระทบกับบริบทของสังคมไทย ทำให้ประเทศไทยมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนและสังคมไทยจะมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง ในทางตรงกันข้าม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั่งงามและความเรียบง่ายของสังคมไทย เริ่มเปลี่ยนไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความไม่มั่นคงของครอบครัวของชุมชนและ

สังคม การพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมไทยในอนาคต คือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนไทย ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนสังคมและชาติในที่สุด (อำภา จันทกรากศ , 2543)

ภายใต้ภาวะการณ์ดังกล่าว แนวคิดที่ได้รับความสนใจมากขึ้นคือ แนวคิดทุนทางสังคม ซึ่งแนวคิดนี้แม้จะไม่ใช่อะไรใหม่ในสังคมไทย แต่ก็ได้มีการหยิบยกขึ้นมาให้เป็นรูปธรรมชัดเจน จนกระทั่งภายหลังภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของไทย รัฐบาลได้กำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สุทธิวรรณ สุขศรีตกุล , 2552)

ความเข้มแข็งของชุมชนนั้น เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญ ที่จะเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล การสร้างทุนทางสังคมจึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนมีความเป็นบูรณาการที่ล้วนอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของไทย (ประเวศ วะสี, 2541)

การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน การควบคุมสังคมโดยอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และพัฒนาชุมชนไปพร้อมกันอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ทฤษฎีการและสิ่งแวดล้อม ต่างๆจะเป็นไปแบบสัมพันธ์กันทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคง สิ่งเหล่านี้ล้วนต้องอาศัย

ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน

ซึ่งทุนทางสังคมนี้ คือพลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่างๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้นและท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว (อเนก นาคะบุตร, 2545)

ด้วยความสำคัญข้างต้น งานวิจัยนี้จึงทำการศึกษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนโดยศึกษาในพื้นที่ของตำบลหนองแตร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีทั้งหมด 6 ชุมชน โดยความน่าสนใจอยู่ที่ชุมชนบ้านแหลม หมู่ที่ 2 ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวที่มีทั้งประชาชนทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ต่างจากชุมชนอื่นที่มีเฉพาะชาวไทยมุสลิม แต่กลับไม่พบปัญหาความขัดแย้งของศาสนาเลย แม้จะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่มีปัญหาความไม่สงบปรากฏอยู่ก็ตาม ชุมชนมีความเป็นเอกภาพสูงมาก ประชาชนมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดี (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง , 2555)

จากเหตุผลนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาชุมชนในตำบลหนองแตร ในประเด็นของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน เพื่อต้องการทราบถึงสภาพของทุนทางสังคมด้านต่างๆ ว่ามีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้อย่างไร และศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคของทุนทางสังคมในชุมชนที่มีความเข้มแข็งเพื่อชุมชนอื่นได้ใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นและมีการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคของทุนทางสังคม เพื่อสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป โดยอาศัยกรณีศึกษา

ทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนักวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการทำวิจัยและใช้แบบสัมภาษณ์และแนวทางการสังเกตเป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้ดำเนินการในพื้นที่ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแรด บ้านแหลม บ้านแบริง บ้านบือแนลลัว บ้านกลางและบ้านวอซา ซึ่งกลุ่มมีเป้าหมายทั้งหมด 4 กลุ่ม มีจำนวน 60 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและโต๊ะอิหม่าม จำนวน 12 คน (2) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มอาชีพ/องค์กร/เครือข่ายในหมู่บ้าน จำนวน 12 คน (3) ตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ จำนวน 6

คนและ (4) ตัวแทนประชาชนทั้ง 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน รวม 30 คน โดยมีเกณฑ์ในการดำเนินการศึกษา ดังนี้ (1) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (2) ทุนมนุษย์ (3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมและ(4) ทุนทางสถาบัน (กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย) โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ชุมชน

ผลการศึกษา

1. บริบทของตำบลหนองแรด

ตำบลหนองแรด เป็นตำบลที่อยู่ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2547 ตำบลหนองแรดแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน โดยมีข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ชื่อหมู่บ้าน ขนาดพื้นที่ จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชาชนของแต่ละหมู่บ้าน มีดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของตำบลหนองแรด จำแนกรายหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	ข้อมูลประชากร			
			จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ประชากร ทั้งหมด	ชาย	หญิง
1	บ้านหนองแรด	1,163	146	736	378	358
2	บ้านแหลม	1,136	64	235	118	117
3	บ้านแบริง	1,164	98	434	218	216
4	บ้านบือแนลลัว	1,115	80	410	228	182
5	บ้านกลาง	1,012	155	657	316	341
6	บ้านวอซา	1,124	159	855	411	447

ที่มา : สำนักงานทะเบียนราษฎรอำเภอยะหริ่ง ณ เดือน มกราคม 2557

สภาพทางภูมิศาสตร์ของตำบลหนองแรด มีคลองขนาดใหญ่ล้อมรอบเกือบตลอดทั้งตำบล ซึ่งเป็นคลองน้ำกร่อย ชื่อคลองยามู เป็นแนวกันระหว่างตำบลใกล้เคียง ตำบลหนองแรดมีพื้นที่ร้อยละ 40 มีสภาพเป็นที่ราบและที่ดอน ส่วนอีกร้อยละ 5 มีสภาพเป็นหนอง บึง สภาพของดินมีลักษณะ

เป็นดินร่วนปนทราย

สภาพทางสังคมของตำบลหนองแรด ด้านการศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง โรงเรียนตาดีกา 4 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน 1 แห่ง

ด้านศาสนา ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 90 และนับถือศาสนาพุทธร้อยละ10 (มีเ็นพะบ้านแหลม) ส่วนศาสนาสถานมีมีมัสยิด 7 แห่ง มีสุเหร่า 1 แห่ง

ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง

สภาพทางเศรษฐกิจของตำบลหนองแรด

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพหลักคือการทำนาบางส่วนทำสวนยางพารา สวนปาล์มและปลูกผักสวนครัว ส่วนอาชีพอื่นๆ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการและทำประมง (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรด, 2555)

2. สภาพทุนทางสังคมในตำบลหนองแรด

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยทำการศึกษาทุนทางสังคมของตำบลหนองแรด โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่นำเสนอโดยอเนก นาคะบุตร (2545) มาเป็นเกณฑ์ในการดำเนินการศึกษา มีดังนี้ (1) ทุน

ทางทรัพยากรธรรมชาติ (2) ทุนมนุษย์ (3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมและ(4) ทุนทางสถาบัน ซึ่งมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

(1) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

พบว่าทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนทั้ง 6 ชุมชน คือ คลองยาสูบ ซึ่งเป็นคลองขนาดใหญ่ที่ล้อมรอบเกือบทั้งตำบล คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากคลองแห่งนี้ในการทำประมง พบว่าใน 5 ชุมชน คือ บ้านหนองแรด บ้านแบร่อ บ้านบือแ่นลัวา บ้านลางาและบ้านวอชา ใช้ประโยชน์จากคลองแห่งนี้้อยมากนี้มีเพียงบางครอบครัวเท่านั้นที่ทำประมงพื้นบ้านและเลี้ยงปลาในกระชัง และจากการศึกษาพบว่ามีชุมชนบ้านแหลมเพียงชุมชนเดียว ที่คนในชุมชนยังใช้ประโยชน์จากคลองแห่งนี้้อยมาก นอกจากการทำประมงและเลี้ยงปลาในกระชังแล้ว คนในชุมชนยังใช้บริเวณริมลำคลองเป็นสถานที่พักผ่อนและทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ในส่วนของการอนุรักษ์คลองแห่งนี้ในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และดูแลคลองยาสูบอยู่ด้วย (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตำบลหนองแรด จำแนกรายหมู่บ้าน

ชื่อหมู่บ้าน	สภาพของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ		
	ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน	การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ	การดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
บ้านหนองแรด	คลองยาสูบ	- ประชาชนบางส่วนทำประมง	ไม่มี
บ้านแหลม	คลองยาสูบ	- ประชาชนทำประมงและเลี้ยงปลาในกระชัง - ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนในชุมชน - ใช้บริเวณริมคลองจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน	- มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์คลองยาสูบ - มีการจัดกิจกรรมในการดูแลและอนุรักษ์คลองยาสูบอย่างสม่ำเสมอ
บ้านแบร่อ	คลองยาสูบ	- ประชาชนบางส่วนทำประมง	ไม่มี
บ้านบือแ่นลัวา	คลองยาสูบ	- ประชาชนบางส่วนทำประมง	ไม่มี
บ้านลางา	คลองยาสูบ	- ประชาชนบางส่วนทำประมงและเลี้ยงปลาในกระชัง	ไม่มี
บ้านวอชา	คลองยาสูบ	- ประชาชนบางส่วนทำประมงและเลี้ยงปลาในกระชัง	ไม่มี

(2) ทูมมนุษย

พบว่าทั้ง 6 ชุมชน มีผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและโต๊ะอิหม่ามผู้นำเหล่านี้มีบทบาทต่อชุมชน ทั้งการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนและเป็นผู้นำที่เกี่ยวกับประเพณีของชุมชน จากการศึกษาพบว่ามีชุมชนบ้านแหลม ชุมชนเดียวที่มีผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณเป็นผู้นำที่คนในชุมชนเคารพนับถืออยู่ด้วย ส่วนความสัมพันธ์

ของคนในชุมชนพบว่าในชุมชน 5 ชุมชน ได้แก่ บ้านหนองแรต บ้านแบรอ บ้านบือแนลลัว บ้านลานาและบ้านวอซา คนในชุมชนขาดความสามัคคี ฟังพากันน้อยมีการช่วยเหลือเฉพาะในหมู่เครือญาติเดียวกัน ในขณะที่มีชุมชนบ้านแหลมที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันดี ช่วยเหลือกันอยู่ร่วมกันแบบเหมือนเครือญาติเดียวกันทั้งชุมชน (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาทูมมนุษยในแต่ละชุมชนของตำบลหนองแรต จำแนกรายหมู่บ้าน

ชื่อหมู่บ้าน	สภาพของทูมมนุษย		
	ผู้นำที่สำคัญในชุมชน	บทบาทของผู้นำในชุมชน	ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
บ้านหนองแรต	- โต๊ะอิหม่าม - ผู้ใหญ่บ้าน	- เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี - ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	- ขาดความสามัคคี - ฟังพากันน้อยช่วยเหลือกัน - หมู่เครือญาติเดียวกัน
บ้านแหลม	- ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้อาวุโส - โต๊ะอิหม่าม	- ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน - เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับประเพณีของชุมชน - เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี	- มีความสามัคคีกันมาก - การช่วยเหลือและฟังพากันดีต่อกันดี - มีความสัมพันธ์กันดีเหมือนเครือญาติเดียวกันทั้งชุมชน
บ้านแบรอ	- โต๊ะอิหม่าม - กำนัน	- เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี - ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	- ขาดความสามัคคี - ฟังพากันน้อยช่วยเหลือกัน - หมู่เครือญาติเดียวกัน
บ้านบือแนลลัว	- โต๊ะอิหม่าม - ผู้ใหญ่บ้าน	- เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี - ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	- ขาดความสามัคคี - ฟังพากันน้อยช่วยเหลือกัน - หมู่เครือญาติเดียวกัน
บ้านลานา	- โต๊ะอิหม่าม - ผู้ใหญ่บ้าน	- เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี - ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	- ขาดความสามัคคี - ฟังพากันน้อยช่วยเหลือกัน - หมู่เครือญาติเดียวกัน
บ้านวอซา	- โต๊ะอิหม่าม - ผู้ใหญ่บ้าน	- เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี - ด้านปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	- ขาดความสามัคคี - ฟังพากันน้อยช่วยเหลือกัน - หมู่เครือญาติเดียวกัน

(3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

พบว่าในชุมชนส่วนใหญ่มีภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านอาชีพ และมีการทำกันเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น มีชุมชนบ้านแหลมที่มีการรวมกลุ่มในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน และมีการถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนและผู้สนใจ

ในส่วนของประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง

ของศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ประเพณีที่สำคัญของชุมชน มีดังนี้ ประเพณีของไทยมุสลิม ได้แก่ ประเพณีงานเมาลิต ประเพณีกวนอาซุรอส ส่วนประเพณีของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีชักพระ ประเพณีรดน้ำผู้สูงอายุ จากการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านแหลมยังมีการจัดตั้งกลุ่มกองทุนอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้ด้วย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนของตำบลหนองแตรด จำแนกรายหมู่บ้าน

ชื่อหมู่บ้าน	สภาพทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม		
	ภูมิปัญญาของชุมชน	ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน	การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน
บ้านหนองแตรด	ไม่มี	- ประเพณีเมาลิต ¹ - ประเพณีกวนอาซุรอส ²	- ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี
บ้านแหลม	การทำกระดังไม้ไผ่	- ประเพณีเมาลิต - ประเพณีกวนอาซุรอส - ประเพณีงานชักพระ - ประเพณีรดน้ำผู้สูงอายุในวันสงกรานต์	- มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่บุตรหลานและคนในชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี - มีกลุ่มกองทุนประเพณีชักพระ - มีกลุ่มภูมิปัญญากระดังไม้ไผ่
บ้านแบริง	การทำขนมหนุ่มาน คลุกฝุ่น (ขนมพื้นบ้าน)	- ประเพณีเมาลิต - ประเพณีกวนอาซุรอส	- ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี
บ้านบือแฉลัว	การทำน้ำตาลโตนด	- ประเพณีเมาลิต - ประเพณีกวนอาซุรอส	- ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี
บ้านลางา	การปักผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม	- ประเพณีเมาลิต - ประเพณีกวนอาซุรอส	- ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี
บ้านวอซา	การปักผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม	- ประเพณีเมาลิต - ประเพณีกวนอาซุรอส	- ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน - มีการจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี

(4) ทูทางสถาบัน (กลุ่ม/องค์กร/ เครือข่าย)

พบว่าในชุมชนทั้ง 5 ชุมชน คือ บ้านหนองแรด บ้านแบริอ บ้านบือแณลว้า บ้านลางา และบ้านวอชา มีกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายเพียงกลุ่มเดียว และกลุ่มส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกัน เพื่อทำเป็นอาชีพเสริมเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับ

คนในชุมชนในขณะที่ชุมชนบ้านแหลม มีกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม และเกิดจากการจัดตั้งของคนในชุมชน จัดตั้งขึ้นเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาต่างๆของคนในชุมชน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีประโยชน์ต่อชุมชนเพราะ เป็นเครือข่ายสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนบ้านแหลมในหลายๆกิจกรรม (ดังตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาทูทางสถาบันในแต่ละชุมชนของตำบลหนองแรด จำแนกรายหมู่บ้าน

ชื่อหมู่บ้าน	สภาพทูทางสถาบัน		
	กลุ่ม/กองทุน/องค์กรหรือ เครือข่ายในชุมชน	วัตถุประสงค์ ในการจัดตั้งกลุ่ม	ประโยชน์ของกลุ่ม ต่อชุมชน
บ้านหนองแรด	- กลุ่มปลูกผัก,เลี้ยงสัตว์	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
บ้านแหลม	- กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
	- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อ การผลิต	- แก้ไขปัญหาของชุมชน	- ส่งเสริมการออมและจัด สวัสดิการให้กับคนใน ชุมชน
	- กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน	- แก้ไขปัญหายาเสพติด	- ลดปัญหายาเสพติดใน ชุมชน
	- กลุ่มร้านค้าชุมชน	- แก้ไขปัญหาของชุมชน	- ลดค่าใช้จ่าย
	- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	- แก้ไขปัญหาของชุมชน	- แหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนา อาชีพ
	- กลุ่มกองทุนกองทุนแก้ไข ปัญหาความยากจน	- แก้ไขปัญหาของชุมชน	- แก้ปัญหาความยากจน และสร้างอาชีพ
	- กลุ่มกองทุนประเพณีท้องถิ่น	- เพื่อสืบสานประเพณีท้องถิ่น	- สืบสานประเพณีท้องถิ่น
		- อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชน	- อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน
บ้านแบริอ	- กลุ่มทำขนมพื้นบ้าน (ขนมหนุมานคลุกฝุ่น)	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
บ้านบือแณลว้า	- กลุ่มทำน้ำตาลโตนด	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
บ้านลางา	- กลุ่มปักผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
บ้านวอชา	- กลุ่มปักผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม	- กลุ่มอาชีพเสริม	- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

จากผลการศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมในแต่ละชุมชนมีทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในกลุ่มชุมชนที่มีสภาพของทุนทางสังคมที่คล้ายคลึง ได้แก่ บ้านหนองแวง บ้านบะรอ บ้านบือแฉลว บ้านกลางและบ้านวอชา ส่วนชุมชน ที่มีสภาพทุนทางสังคมที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ได้แก่ บ้านแหลม จากผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างนี้มีผลทำให้คนในชุมชนบ้านแหลมมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ชุมชนมีความเป็นเอกภาพ คนในชุมชนมีความสามัคคีไม่มีปัญหาความขัดแย้งกัน ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นชุมชนเดียวที่มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองปรากฏชัดเจนนอกกว่าชุมชนอื่นๆ

3. ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคของทุนทางสังคมในชุมชนบ้านแหลม

ผลการศึกษาปัจจัยที่เอื้อของทุนทางสังคมในชุมชนบ้านแหลม มีดังนี้

(1) ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง

ผู้นำในชุมชนของชุมชนบ้านแหลมเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำที่ดี สามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยที่เอื้อของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแหลม ดังที่ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผู้นำชุมชนบ้านแหลมเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีภาวะผู้นำที่ดี ส่งผลให้คนในชุมชนเคารพนับถือและไว้วางใจพร้อมให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน” (กอดะ เจมะ, 2556, 4 มกราคม)

(2) คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

คนในชุมชนอยู่ร่วมกันมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นแบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือกันดีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอยู่ร่วมกันได้ไม่มีปัญหาความขัดแย้งกัน แม้จะเป็นพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากมี

ความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตแล้ว ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นปัจจัยที่เอื้อของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแหลมโดยผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้สัมภาษณ์ว่า “คนในชุมชนบ้านแหลมอยู่ร่วมกันโดยพึ่งพาอาศัยกันและช่วยเหลือกันดีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมไม่มีปัญหาความขัดแย้งกัน มีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติเดียวกัน” (วนิดา ศรีตุลาการณ, 2555, 4 มกราคม)

(3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

พบว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมกับชุมชนในทุกกระบวนการทั้งการร่วมคิด ร่วมทำหรือร่วมวางแผนในการจัดกิจกรรมของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาและสามารถจัดการกับปัญหาของชุมชนได้ดี การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยที่เอื้อของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแหลม ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนบ้านแหลมมีประชาชนที่มีส่วนร่วมทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ ตลอดจนร่วมวางแผนในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนประสบความสำเร็จ” (การิมะ อับดุลเลาะ, 2556, 4 มกราคม)

(4) ชุมชนมีกระบวนการจัดการของชุมชนที่ดี

ชุมชนบ้านแหลม มีกระบวนการจัดการของชุมชนที่ดี คนในชุมชนเห็นความสำคัญในทุกกระบวนการในการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนทุกคนเคารพในกฎกติกาของชุมชนโดยถือความสงบสุขของคนในชุมชนเป็นหลัก ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนได้ดี กระบวนการจัดการที่ดีเป็นปัจจัยที่เอื้อของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแหลมซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนบ้านแหลมมีกระบวนการจัดการของชุมชนที่ดีมีการกำหนดกฎกติการ่วมกันมีกระบวนการในการพัฒนาชุมชนโดยยึดถือความสงบสุขเป็นหลักและทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีปัญหาความขัดแย้งกัน” (มะฮอบรี

หะยีชะ, 2556, 4 มกราคม)

ผลการศึกษาอุปสรรคของทุนทางสังคม
ในชุมชนบ้านแหลมมีดังนี้

(1) ชุมชนมีขนาดเล็กและมี จำนวนประชากรน้อย

ชุมชนบ้านแหลมเป็นชุมชนที่มี
ประชากรน้อยกว่าชุมชนอื่นๆ ครอบคลุมส่วนใหญ่
มีบุตรหลานน้อยและสมาชิกในบางครอบครัวไป
ทำงานนอกพื้นที่ และต้องอาศัยความร่วมมือจาก
บุคคลภายนอกในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน
ส่งกระทบต่อการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน การ
ที่ชุมชนมีประชากรน้อยทำให้เป็นอุปสรรคต่อการ
จัดกิจกรรมของชุมชน “ชุมชนบ้านแหลมมีจำนวน
ประชากรน้อย เมื่อมีการจัดกิจกรรมต้องอาศัย
ความร่วมมือจากบุคคลภายนอก” (สุทิน คงมา,
2556, 4 มกราคม)

คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ สูงอายุ

ประชาชนในชุมชนบ้านแหลมส่วน
ใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ไม่มีความคล่องตัวในการ
ทำกิจกรรมต่างๆต้องอาศัยบุคคลภายนอกช่วย
เหลือในการจัดกิจกรรมของชุมชน การมีกลุ่มผู้
สูงอายุเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมของชุมชน
“ชุมชนบ้านแหลม ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญ
เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ในจัดกิจกรรมของชุมชนต้อง
อาศัยความร่วมมือจากบุคคลภายนอกเป็นประจำ”
(บุกอรี กาเส็ง , 2556 ,4 มกราคม)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องทุนทางสังคมและ
ความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลหนองแรม อำเภอยะ
หริ่ง จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษามีสิ่งที่น่าสนใจ
ซึ่งทำให้ผู้วิจัยพบว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญ
อย่างยิ่งต่อการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นได้
ซึ่งทุนทางสังคมมีปรากฏอยู่แล้วในทุกชุมชน แต่
อยู่ที่ชุมชนใดจะเห็นคุณค่าของทุนทางสังคมนั้น ๆ

และนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความ
เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง
ยั่งยืนต่อไป

จากสภาพของทุนทางสังคมที่ได้ทำการ
ศึกษามาทั้ง 6 ชุมชน มี 5 ชุมชน ได้แก่ บ้านหนอง
แรม บ้านแบริง บ้านบือแลงวา บ้านลางาและบ้าน
วอชาที่มีสภาพของทุนทางสังคมที่คล้ายคลึง ซึ่งพบ
ว่าชุมชนเหล่านี้ไม่ค่อยมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ มาก
นัก ประชาชนไม่ได้ให้ความสำคัญหรือใช้ประโยชน์
จากทุนทางสังคมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ประชาชน
สนใจปัญหาของตนเองมากกว่าปัญหาของชุมชน
ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ส่งผลให้
ภาพรวมของชุมชนเหล่านี้ยังเป็นชุมชนที่ไม่มีความ
เข้มแข็งพอที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้

และจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ชุมชน
บ้านแหลม มีสภาพทุนทางสังคมที่แตกต่างจากชุม
ชนอื่นๆ และเป็นชุมชนเดียวที่คนในชุมชนส่วนใหญ่
มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี มีความสามัคคี
เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถสามารถ
พึ่งตนเองได้ ทุนทางสังคมในชุมชนส่งผลให้ชุมชน
มีความเข้มแข็ง สรุปได้ดังนี้

ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนที่คนใน
ชุมชนได้ใช้ประโยชน์หรือพึ่งพาทุนเหล่านี้จะก่อให้เกิด
ความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ
ของชุมชน จะก่อให้เกิดการอนุรักษ์และร่วม
กันดูแลเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อยู่ได้ต่อ
ไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอำภา จัน
ทรากาศ (2543) พบว่า การที่ชุมชนสามารถ
นำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใน
ชุมชนมาใช้บริหารและจัดการให้คนในชุมชนได้
ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จะเป็นพลังผลักดันให้คนใน
ชุมชนตระหนักและหวงแหนและอยากร่วมดูแล
ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน

ทุนมนุษย์ เป็นทุนอีกลักษณะหนึ่งที่มีอยู่
ในชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีบุคคลที่มีศักยภาพมี
ความสามารถที่จะช่วยดูแลและจัดการชุมชน เป็น
แกนหลักในการพัฒนาชุมชนนำไปสู่ความเข้มแข็ง

และมั่นคงของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจุติเทพ ยาสุมุทร (2543) พบว่า ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและเป็นผู้ไม่ตามธรรมชาติ ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เมื่อหลายๆผู้นำมาร่วมดำเนินกิจกรรมจะเป็นหลักเป็นแกนในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อชาวบ้านและชุมชนต่อไป

ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นทุนที่มีส่วนที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพันกัน ช่วยเหลือกันระหว่างคนในชุมชน เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้คนในชุมชนได้มีรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุเทพ วงศ์สุภา(2548) พบว่า การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีในหมู่บ้านทั้งในด้านศาสนา พิธีกรรมต่างๆ เป็นการรวมตัวกันเพื่อสืบทอดช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการรวมพลังโดยทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ช่วยเหลือกันเอื้ออาทรกัน และการที่ทุกคนมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันจะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

ทุนสถาบัน เป็นทุนทางสังคมที่สร้างสัมพันธ์ทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร เครือข่ายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2541) ที่ได้เสนอแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมว่า การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีความศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็งเป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

ในส่วนของปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดทุนทางสังคมในชุมชนบ้านแหลม ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านแหลมมีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับชุมชน และการที่ชุมชนมีกระบวนการจัดการของ

ชุมชนที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการเกิดทุนทางสังคมและส่งผลให้ชุมชนบ้านแหลมมีความเข้มแข็งมากกว่าชุมชนอื่นๆในตำบลเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระพงษ์ แก้วหวางค์ (2550) ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคมและมิติด้านวัฒนธรรม และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ ะสี (2541) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดีเป็นฐานที่ทำให้เศรษฐกิจดี ซึ่งทุนทางสังคมมีความหมายใกล้เคียงกับสังคมเข้มแข็ง ทุนทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เข้มแข็งเพราะจะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดีและศีลธรรมดี เมื่อสังคมเข้มแข็งทุนทางสังคมก็จะเป็นฐานของการพัฒนาอื่นๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแนวทางในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน คือ ต้องให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจในคุณค่าของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่เกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุดซึ่งทุนทางสังคมมีอยู่หลายด้านและมีปรากฏอยู่แล้วในทุกชุมชน ทุกสังคม ซึ่งคนในชุมชนจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางสังคมในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนภูมิปัญญา และทุนสถาบัน คนในชุมชนจะต้องนำทุนทางสังคมมาใช้อย่างฉลาด บริหารทรัพยากร

ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีคุณค่า ดูแล รักษา ของชุมชนและแก้ปัญหาชุมชนได้ตามเป้าหมายที่
 ทูทางสังคมที่สำคัญของชุมชนให้คงอยู่ ชุมชน ชุมชนต้องการ
 เห็นพ้องต้องกัน สามารถตอบสนองความต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- การีมีะ อับดุลเลาะ. (2556,4 มกราคม). ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ, ตำบลหนองแตรด. สัมภาษณ์.
- กอดะ เจมะ. (2556,4 มกราคม). ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ,ตำบลหนองแตรด. สัมภาษณ์.
- จตุเทพ ยาสุมุท. (2543) . *ทูทางสังคมในชุมชนชนบทภาคเหนือ : กรณีศึกษาทูทางสังคมในตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษา นอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ . (2543). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง*.ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลัง นานาวิทยา .
- บุคอรี กาเส็ง. (2556,4 มกราคม). ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ,ตำบลหนองแตรด. สัมภาษณ์.
- ประเวศ ะสี. (2541) .*ชุมชนเข้มแข็งทูทางสังคมของไทย*.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- มะชอบรี หะยีชะ. (2556,4 มกราคม). ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ,ตำบลหนองแตรด. สัมภาษณ์.
- วนิดา ศรีตุลาการ. (2556,4 มกราคม). ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ,ตำบลหนองแตรด. สัมภาษณ์.
- สุทิน คงมาก. (2555,8 ธันวาคม). *ผู้นำชุมชน, หมู่ที่ 2 ตำบลหนองแตรด*. สัมภาษณ์.
- สุเทพ วงศ์สุภา.(2548). *ทูทางสังคมของชุมชนกับการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง*.วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษา นอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุทธีวรรณ สุขศรีดารุล.(2552). *การสำรวจระดับทูทางสังคมของบุคคลในชนบทไทย: กรณีศึกษาบ้านละว้า หมู่ที่ 7 ตำบลวัดเพลง อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแตรด*. (2555).
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี*. (2542).
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2541. *การระดมทุนเพื่อสังคม*.กรุงเทพฯ:สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อนก นาคะบุตร. (2545). *ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*.กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.
- อำภา จันทราภาศ. (2541). *ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหา บัณฑิต สาขาการศึกษา นอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.